

Régi könyvek és levéltári anyagok begyűjtése a háromszéki plébániákról

Pál Péter

Bevezető

A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár hálózatát tizenegy levéltár alkotja, amelyek jelenleg nyolc városban működnek. Ezek a következőképpen oszlanak meg: az ezeréves múlttal rendelkező püspökség székhelyén létrejött püspökségi, 1991-től érsekségi és káptalani levéltáron kívül felöleli a kolozsvári Státus, a gyulafehérvári papnevelő szeminárium, valamint a főesperességi központokban létrehozott kilenc gyűjtőlevéltár anyagát is.¹

A millenáris múlttal bíró Gyulafehérvári Főegyházmegye jelenleg tizenöt főesperesi kerületre tagolódik, amelyek területén 258 plébánia működik. Ezeken kívül a főegyházmegye plébániái 350 leányegyházat is gondoznak. Összesen 608 alsóbb szintű egyházigazgatási egységről beszélünk, amelyek – főesperesi kerületi alapon – kilenc levéltári gyűjtőközpont illetékességi körébe tartoznak. Hogy miért a főesperességek mai szerkezete jelentette a kiindulópontot a gyűjtőlevéltári hálózat kiépítéséhez? Az idők folyamán a főesperességi kerületek száma, területe és beosztása többször is változott, átalakult.²

A 2000-es évek elején a gyulafehérvári érsekség területén szükségessé vált gyűjtőlevéltárak létrehozása a főesperesi és egyházközségi iratgyűjtemények összesítésére, mindezt indokoltá tette az érsekség nagy területi kiterjedtsége. A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltáron kívül 2003 és 2016 között a következő kilenc helyszínen jött létre gyűjtőlevéltár: Gyulafehérvár, Szamosújvár, Sepsiszentgyörgy, Marosvásárhely, Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Szamosújvár (örmény), Kolozsvár, Csíkszereda.

Az iratok gyűjtőlevéltárakba való begyűjtése előrevetített egy másik megoldásra váró feladatot is: a plébániák régi könyvtárainak begyűjtését. 2005 és 2021 között a gyűjtőlevéltárak mellett hét történeti gyűjtőkönyvtár jött létre, ezek időrendben a következők: Marosvásárhely (2005), Gyergyószentmiklós (2012), Csíkszereda (2018), Kolozsvár (2021), Sepsiszentgyörgy (2021), Szamosújvár (2021) és Székelyudvarhely (2021). A sepsiszentgyörgyi könyvtár létrejötte után, 2021 nyarán indult és 2023 nyarán fejeződött be a háromszéki plébániák régi könyvtára-

inak és egyes plébániák kint lévő levéltári állományainak a begyűjtése. Azonban mielőtt a könyvek és a levéltári anyagok Sepsiszentgyörgyre kerültek volna, első útjuk a csíkszeredai gyűjtőlevéltár szomszédságában található restaurátor-műhelybe vezetett konzerválás céljából.

Begyűjtési folyamatok

Érdekes tapasztalat volt számunkra – de szinte mindegyik gyűjtőkörút az –, hogy mindegyik plébánia a másiktól függetlenül próbál megoldást találni arra, hogy hogyan tárolja a régi könyveit, levéltári anyagait. Több-kevesebb sikerrel mindig találnak bizonyos megoldásokat, kérdés, hogy az alkalmazott technikák mennyire felelnek meg az elvárásoknak. Itt mindjárt szükséges megemlíteni, hogy a plébániákon található régi könyvtárak és levéltárak legnagyobb problémáit két pont köré lehetett csoportosítani: az állomány elhelyezése és védelme. A legtöbbször régi épületekben, templomtornyokban elhelyezett levéltári és könyvtári anyag védelmét gyakorlatilag lehetetlen biztosítani, gyakran különféle károsodások ütik fel a fejüket, mint például a penészedés, a beázás és a rovarkárosodások. Gyakran sérülnek olyan értékes könyvek és levéltári dokumentumok, amelyeknek a létezéséről korábban nem is tudtunk.³ Mindezek indokolták a plébániák levéltárainak és régi könyvtáraiknak a begyűjtését, konzerválását, szükség szerinti restaurálását és ezek elhelyezését gyűjtőlevéltárakba és könyvtárakba. Ugyanakkor elmondhatjuk, hogy ezek a folyamatok mind-mind a kutatást szolgálják, nemcsak ritka kéziratok és értékes könyvek feltárásával, hanem újra a tudomány szolgálatába állítják azokat a történeti emlékeket, amelyek nemegyszer az emberi gondatlanság, az idő és hanyattatás során megsérültek. A következőkben bemutatjuk négy háromszéki plébánia, Ozsdola, Altorja, Futásfalva, valamint Kézdivásárhely-Kanta könyv- és levéltárának begyűjtését.

¹ Bernád Rita-Magdolna: *A gyulafehérvári főegyházmegyei levéltár. Levéltárismerető*. Gyulafehérvár, 2018, F&F International, p. 3.

² Uo.

³ 2021 és 2023 között történt begyűjtések során Gelencén előkerült egy ősnymotatvány (1499), egy másik Illyefalván (1499, Bazel), valamint több 17. századi oklevél, amelyek ritkán fordulnak elő a plébániái levéltárak gyűjteményében.

Ozsdola

Nevének eredetét a néphagyomány egy *Osd* nevű székely és itteni birtoka alapján az Osd-ólja szóösszetételből származtatja. Első említése 1332-ben *Ysdula* alakban fordul elő. Az 1567. évi adójegyzékben 40 kapuval említik, ami egy tekintélyes helységegre enged következtetni. Jelenlegi templomát 1817–1818-ban építették. 1834-ben egy, a templomtól különálló tornyot építettek Fejér Antal plébános tevékenységének köszönhetően.⁴ 1984-ben a templomot kibővítették Jakab Fancsali Kálmán plébános buzgólkodása folytán.

Ozsdola levéltárát és régi könyvgyűjteményét 2021. október 13-án szállítottuk be a Csíksomlyón található restaurátorműhelybe konzerválás céljából. Az iratanyagot mindaddig zárható szekrényekben tárolták a plébánia hittantermében, a régi könyveket pedig a papilak egyik hátsó folyosóján helyezték el (1. kép). Az anyag mindkét esetben jó állapotban maradt fenn, a könyveken a nyitott polcokon való tárolás miatt porszenyeződés halmozódott fel (2. kép). Az iratanyagot nagyon gondos rendezés

1. kép. Az ozsdolai plébánia levéltára a begyűjtés előtt

2. kép. Az ozsdolai plébánia könyvtára a begyűjtés előtt

és tárolás nyomait tapasztaltuk. Legutóbbi rendje szerint külön csomókba kötötték az egyes évek házassági, plébániai és gazdasági iratait.

Altorja

Nevének első említése 1307-ben tűnik fel a forrásokban, mint a kézdi székelyek birtoka. A pápai tizedjegyzék 1332-ben *Thorya* néven említi. Templomának nevét egy 1479-ből származó oklevél örököltte meg: *Zenthmiklos Thorya*. 1823–1831 között új templomot építettek az 1802-es földrengésben megrongálódott templom helyére. A régi templomnak csak a tornya maradt meg. Az Apor családot az egyház nagy támogatójaként tartja számon a falu.⁵ Ebből a családból származott az 1997-ben boldoggá avatott Apor Vilmos vértanú püspök (1892–1945).

⁴ Lestyán Ferenc: *Megszentelt kövek. A középkori erdélyi püspökség templomai I–II.* Gyulafehérvár, 2000, A Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség kiadása, p. 83.

⁵ Uo. p. 86.

Altorja levéltára és könyvtára 2021 nyarán került be a csíksomlyói restaurátorműhelybe. Az előző plébániához képest Altorján merőben más állapotok vártak. A levéltári és könyvtári anyagra egy garázsban találtunk rá, zárt szekrényekben, de sajnos ez sem nyújtott megfelelő védelmet a különböző rovarok és rágcsálók ellen (3. kép). A szemrevételezés alapján biztosra mondható, hogy minden különösebb vizsgálat és speciálisabb portalanítás vagy kezelés nélkül kerültek a mostani, élő fertőzésektől sem mentes tárolási helyükre, ugyanakkor azt is megállapítottuk, hogy a könyveknek és levéltári anyagoknak ez egy másodlagos helyszíne volt. A könyvtári és levéltári anyag hányattatott sorsának jól látható nyomai voltak, amiket különböző rovarok és rágcsálók által okozott károk is tetőztek (4. kép). Első látásra a sérülések sokféleségével találkozunk, mint például könyvek esetében a kötéstábla megrongálódása, a könyvtest fűzésének felbomlása. Fatáblás könyveknél gyakran előforduló sérülés, hogy a kötés egyik vagy mindkét táblája leszakadt. Ezek után a könyvet már semmi sem védi, a leszakadt tábla a csúszkálás következtében beszakítja az első és utolsó ívet. Nem utolsó sorban a nem megfelelő relatív páratartalom és hőmérséklet is indokoltá tette a begyűjtést.

3. kép. Az altorjai plébánia levéltára és könyvtára a begyűjtés előtt

4. kép. Rágcsálók okozta károk

Kézdivásárhely

A forrásokban 1407-ben tűnik fel *Toriawására* névalakban. 1570-ben a város már református. A katolikus élet csak a 17. században kezd újraéledni, akkor is csak a Kantában, ami Alsó-Volál néven akkor lényegében nem képezte a város részét. Nagy Mózes esztelneki papot tekinti a közösség a katolikus hit felvirágoztatójának, aki 1696-ban Kantafalván plébániát szervezett Szebelébi Bertalan püspöki helynök irányításával. Később minorita atyák érkeztek a közösség vezetésére, akik 1965-ig voltak jelen a plébánia életében. Azóta egyházmegyes papok látják el a szolgálatot.⁶

Kézdivásárhely levéltárát 2021. november 18-án gyűjtöttük be és konzerválás céljából a restaurátorműhelybe szállítottuk. A plébániai levéltárakra jellemző többszöri helyváltoztatást itt is jól nyomon követhettük (5. kép). A levéltár, könyvtár ilyenfajta „meghurcolása” halmozottan rányomta a bélyegét az állomány állapotára. A begyűjtés, később a tisztítás és konzerválás során figyelmesek letünk a többszöri helyváltoztatás bizonyítékaira: a levéltári iratok egy jelentős részének a felületén rászáradt sárréteg volt, amelyhez nemritkán sötétsárga és barna vízfoltok,

5. kép. Kézdivásárhelyi levéltári iratok

⁶ Orbán Balázs: *Székegyföld leírása*. Pest, 1868, Ráth Mór Bizománya, pp. 101–108.

6. kép. Kézdivásárhelyi iratok, felületükön rászáradt sárréteg

penészfoltok társultak (6. kép). Később sikerült megtudnunk, hogy az állomány elég hosszú ideig a templom padlásán kapott helyet. Az épület tetőszerkezete idővel nagyon megromlott, ami sajnos az ott elhelyezett állomány egy részét igen negatívan érintette, így érthető az első szemrevételezés és a tisztítás, konzerválás során észlelt károsodások: vízfoltok, penészfoltok, az iratok felületére rakódott por, ami a beázások révén sárréteggé alakult. Ezek után az iratok átkerültek a padlásról a templom karzata mögötti helyiségekbe, ahol az átvételükig őrizték. A látottak alapján ez a helyszín sem volt megfelelő az iratok tárolására, ugyanis fűtés és szellőztetés hiányában, a páradús levegő miatt a helyiség falai penészesek voltak, mindezek pedig csak tovább rontották a már sérült, fertőzött iratok állapotát.

Futásfalva

A Nagyg és Kiság patakok völgyében meghúzódó Futásfalvát az 1567. évi összeírás *Fwtásfalwa* néven 13 kapuval említi. A plébánia keletkezése vélhetően a 17. század végére tehető az anyakönyvek tanúsága szerint. Az ezt megelőző időkben Futásfalva a kézdiszentléleki, majd a torjai, később pedig a minorita atyák által pasztorált kézdivásárhelyi plébániához tartozott. 1786-ban vált önálló plébániává. Templomának alapkövét 1851-ben tették le, 1856. június 24-én szentelte fel dr. Haynald Lajos püspök Szent András tiszteletére. 2001. december 27-én dr. Jakubinyi György érsek kegyhellyé nyilvánította.⁷

Futásfalva levéltárát és könyvtárát 2021 őszén gyűjtöttük be és konzerválás céljából a csíksomlyói restaurátorműhelybe szállítottuk. Itt egy olyan esettel találtuk szembe magunkat, amilyennel még nem találkoztunk a gyűjtések során. Az előző két plébániával ellentétben itt azt tapasztaltuk, hogy nagy gondot fordítottak a levéltári dokumentumok tárolására. Ha levéltáros és restaurátor szemmel nem is voltak a legmegfelelőbbek azok a körülmények, amelyeket biztosítani tudtak az állománynak, mégis sikerült elérniük azt, hogy az iratok mentesek maradtak a károsodások sokféleségétől, mint rovarok, rágcsálók kártékony hatásaitól, vagy beázástól és penészesedéstől. A levéltári állomány egy jelentős része a plé-

bániaépület padlásterében kapott helyet. Egyéni megoldás és ötletesség folytán ezen iratokat három nagyméretű fémdobozban helyezték el, amelyeket a tetőszerkezetet összekötő gerendákra helyeztek el (7. kép). Az épület tetőszerkezete kitűnő állapotban volt, ezért nem kellett attól tartani, hogy egy esetleges beázás kárt okoz a levéltári iratokban. Régi könyvtárának helyszíne első látásra kétségesnek bizonyult, de megnyugvással tapasztaltuk, hogy az állományban nem esett kár a hasonló helyeken megszokott károsító tényezők (rovarok, rágcsálók, nem megfelelő relatív páratartalom és hőmérséklet) miatt.

7. kép. A futásfalvi plébánia levéltárának raktározása a begyűjtés előtt

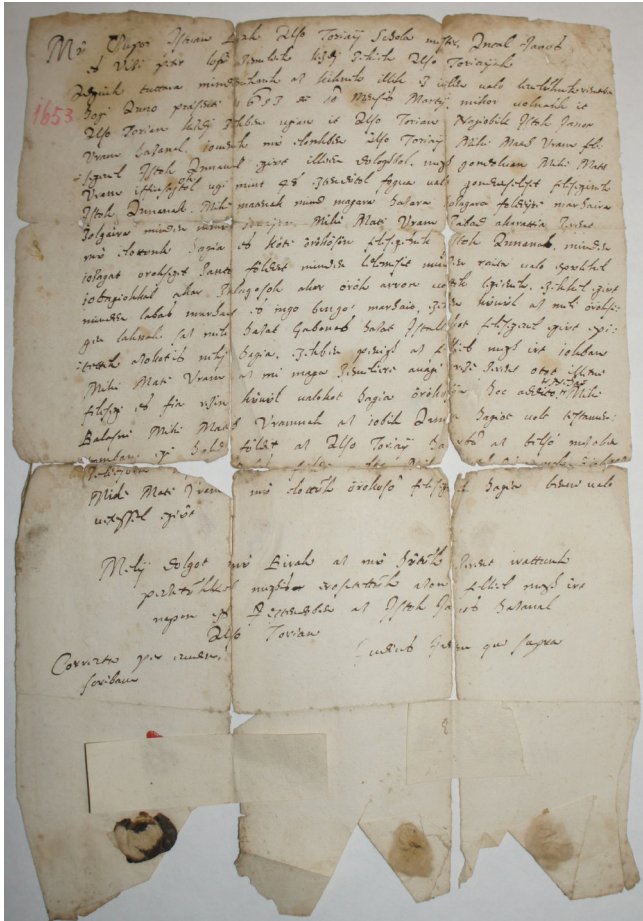
Konzerválás, restaurálás

A levéltári és könyvtári állományok begyűjtésével megtettük az első állományvédelmi lépéseket, ugyanis a megelőző konzerválás definíciója kimondja a dokumentumot károsító tényezők megszüntetését vagy minimalizálását, majd a tárgyak állagának a megfelelő állapotok közötti lehető leghosszabb időtartamra történő megőrzését.

Tekintettel a plébániákról begyűjtött levéltári és könyvtári anyag mennyiségére nem volna lehetséges, és nem is szükséges minden iratot, könyvet restaurálni. Több szempont figyelembevételével és a főlevéltárossal konzultálva választjuk ki, hogy melyek azok az iratok és könyvek, amelyek restaurálásra szorulnak. Mindenekelőtt azok élveznek elsőbbséget, amelyek gyűröttek, szakadozottak, penészfertőzöttek, rovarrágottak, savasságtól törékenyek és ezzel egyidőben tartalmuknál fogva a kutatás számára fontos információkat tartalmaznak (8. kép).

Miután az állományok bekerülnek a restaurátorműhelybe a konzerválásnál és restaurálásnál követendő szempontokat tartjuk szem előtt. Alaposan megfontoljuk, hogy beavatkozásunkkal tudunk-e javítani a műtárgy, dokumentum állapotán. Arra törekszünk, hogy a dokumentumok és könyvek eredeti jellegét megőrizzük, ugyanakkor nagyon fontos szem előtt tartanunk a funkciójukat. Azokat a dokumentumokat, amelyeket a kutatók időnként vagy rendszeresen fognak használni, úgy kell helyreállítanunk, hogy funkciójuknak minél hosszabb időre megfeleljenek. Az eredeti készítőtechnikák meg-

⁷ Coroi Artur: A futásfalvi római katolikus egyházközség története. *Acta Siculica*. Szerk. Boér Máté, Sepsiszentgyörgy, 2023, Székely Nemzeti Múzeum, pp. 329–339.

8. kép. Ozsdolai oklevél

őrzése mellett a dokumentumok minden kis töredékére ügyelünk, és megőrizzük azokat. A megbontás mértékétől függően megtartjuk az eredeti füzőcérnákat, előzékeket, oromszegőket, csatokat, vereteket, eredeti fatáblákat. Újakat csak akkor alkalmazunk, ha az eredetit nem lehet helyreállítani. Visszahelyezzük a kötéstáblára a bőr, pergamen legkisebb töredékét is. Ugyanakkor a reverzibilitás elvének szem előtt tartása nagyon fontos, ugyanis mindaz, amit kezelés vagy restaurálás során hozzáteszünk a műtárgyhoz, eltávolítható kell legyen az eredeti károsodása nélkül.⁸ A levéltári dokumentumokon található szakadásokat, hiányokat japánpapír segítségével egészítjük ki. Ennek a papírnak az előnye, hogy rostjai hosszúak, szépen illeszkednek a lapok szakadásainak széleihez, és nem utolsó sorban több természetes színárnyalatban és vastagságban fellelhetőek. Ragasztáshoz metil-cellulóz alapú ragasztót (Glutofix 600) használunk. A kiegészítésknél ezt a technikát részesítjük előnyben, mert egy ké-

⁸ Beöthyé Kozocsa Ildikó – Kastaly Beatrix – Dr. Vászárhelyi Tamás: Bevezetés a restaurálásba, a restaurálási dokumentáció. A papír, pergamen és bőr fertőtlenítése és száraz tisztítása. A könyv- és papír-restaurátor tanfolyam jegyzetei, Budapest, 1992, Országos Széchényi Könyvtár, pp. 5–7.

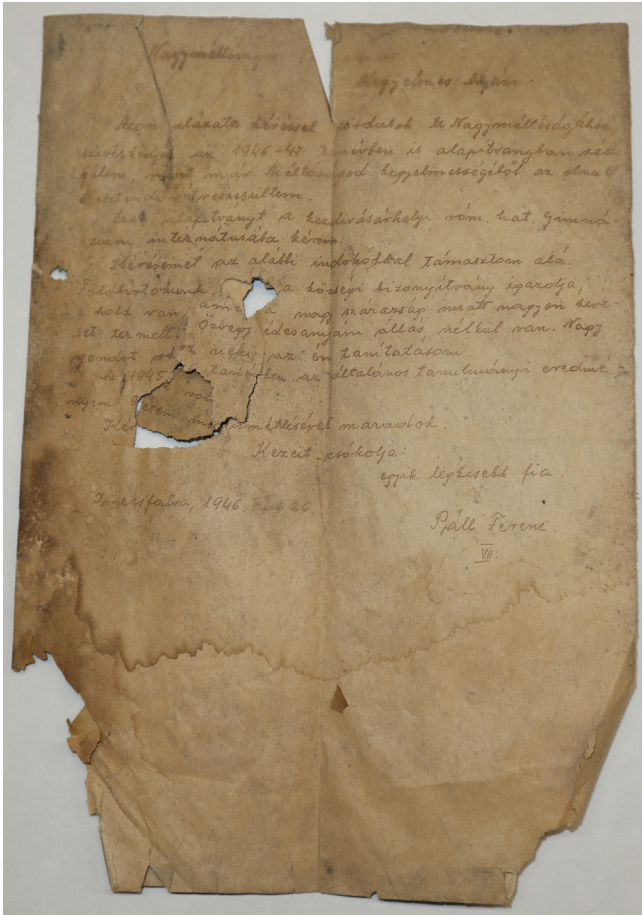

9. kép. Penészes irat

sőbbi restaurálásnál a japánpapír könnyen eltávolítható az eredeti dokumentumról.

Amint már említettük, nem minden iratot vagy könyvet szükséges restaurálni, de minden esetben elengedhetetlen a száraztisztítás és egyes esetekben indokolt a fertőtlenítés. Minden dokumentumot, könyvet egyedileg bírálunk el, hogy tisztítását biztonságosan, károsodás nélkül el lehet-e végezni. A Kézdivásárhelyről begyűjtött iratok egy részénél a beázást követő penészesedés révén a papírokon elvékonyodott területek, lyukak és szakadások keletkeztek (9. kép). Ezért konzerválásuk nagy odafigyelést igényel. Első lépésként ezeket a sérült iratokat elkülönítjük, hagyjuk, hogy jól kiszáradjanak. Erre azért van szükség, hogy a műtárgyak nedvességtartalma csökkenjen és ezzel egyidőben a penészgomba növekedése megálljon. Ezek után ügyelve arra, hogy a penészmaradványok ne jussanak a helyiség levegőjébe, porelszívó fülkében ecsettel lesöpörjük. További lépésként, ha úgy állapítjuk meg, hogy szükséges, akkor japán fátolpapírral az elgyengült részeket megerősítjük.

Rossz minőségű, porladó papírokkal is gyakran találkozunk, ugyanis azok a papírok, amelyek facsiszolatot is tartalmaznak, az öregedést nagyon rosszul bírják, nagyon gyorsan végbemegy bennük az elszíneződési folyamat, töredeznék, könnyen megsérülnek és savassá válnak (10. kép). Tapasztalataink azt mutatják, hogy a gyűjtőlevéltárak állományainak nagy többségét a falusi plébániákról begyűjtött iratok teszik ki, ennek okán a légszennyezettség során bekövetkezett savasodás nem annyira jellemző tényező, mint inkább a rossz tárolási körülmények (RH, hőmérséklet) okozta károsodások. Mivel nem állnak rendelkezésünkre tömeges savtalanítási eljárások, ezért a begyűjtések után olyan raktározási feltételeket próbálunk biztosítani az iratoknak, amelyek lassítják a papír természetes öregedését. Első lépésként eltávolítjuk a 20. századi iratoknál előszeretettel alkalmazott, a dokumentumok összefűzéséhez használt fémkapcsokat és minden esetben kivesszük a savas, sínes dossziékból. Ezek után savmentes palliumot és dobozt használunk a dokumentumok tá-

10. kép. Savas irat

rolására. A levéltári raktárakban 15–20 °C hőmérsékletet és 44–55% relatív páratartalmat biztosítunk, ezzel is csökkentjük az iratok öregedésének gyorsaságát.

Alkalmazott szárazítástíztási és vegyszeres kezelések, eszközök, anyagok

A papíralapú tárgyak tisztításának első és legfontosabb lépése a por eltávolítása. Ez a folyamat többféle eszközzel történhet: ecsettel, tollóronggyal vagy porszívóval. Az esetek többségében Spirabilia porelszívó fülkében⁹ dolgozunk (11–12. kép). Az egység egy ipari minőségű porszívóval alkalmazható, amely HEPA-szűrővel és nagykapacitású portartállyal rendelkezik. Ez a módszer az egyik legmegfelelőbb, mert ezzel a dokumentumokon található fertőzésveszélyes élő és élettelen, de még toxikus spórák is szűrhetők.

A levéltári és könyvtári állományok hányattatott sorából eredően gyakran találkozunk a papír vagy könyv felületén megkérgesedett szennyeződéssel, aminek eltávolítását keményebb ecsettel végezzük. Jól érzékel-

11. kép. Könyvek szárazítástíztása porszívóval elszívó fülkében

12. kép. Könyvek szárazítástíztása porelszívó fülkében

teti ezt a helyzetet az altorjai eset, ahol több bőrkötéses könyv felületén, a mostoha körülmények következtében rászáradt szenny, száraz sár volt tapasztalható (13. kép). Miután ezt a megkérgesedett réteget eltávolítottuk a papírról vagy a könyv borítójának felületéről, akkor puha ecsetre váltottunk, mert a kemény ecsetszálak dörzsölése az elgyengült, sármaradvánnyal fedett papíron vagy bőron felületi sérüléseket okozhat.

13. kép. Könyvekre rakódott, megkérgesedett szennyeződés

⁹ Forgalmazó: Ceiba, spol. s.r.o., Nanaská cesta 36. 94301 Sturovo (Párkány) Szlovák Köztársaság. <https://www.ceiba.hu/spirabilia> (2024. 02. 16.).

14. kép. Könyvek szellőztetése portalanítás után

A könyvek portalanításának sorrendje: a könyv metszései, külső borítója, majd a lapjai. Portalanítás után a könyveket egy jól szellőztethető helyen egy ideig legyező alakban szétnyitva hagyjuk (14. kép). Abban az esetben, ha az adott könyvet restaurálásra szánjuk és a restaurálás során szét kell bontani ívekre, akkor ezt még a portalanítás előtt megteszük, mert így az ívhajlatokból alaposabban el lehet távolítani a szennyeződések.

A plébániákon lévő levéltáraknak és régi könyvtáraknak az esetek többségében nem biztosítottak a megfelelő tárolási körülmények (hőmérséklet, relatív páratartalom). A papír hosszú időn keresztül 30%-nál alacsonyabb RH környezetben kiszárad, törékennyé válik. Ezzel szemben a 60%-nál magasabb RH a papír duzzadását okozza. Minél magasabb a relatív légnedvesség, annál több nedvesség és mikroorganizmus juthat be a cellulózba.¹⁰ A szellőztetés hiányában kialakult páradús levegőnek jól látható és érezhető hatását tapasztaltuk a kézdivásárhelyi iratok tárolási helyszínén: állott dohos szag, penészes falak. Az iratok egy részét ez utóbbiak közvetlen közelében helyezték el (15. kép).

A rossz raktározási körülmények miatt károsodott iratok fertőtlenítésére 70%-os etilalkoholos oldatot használunk, azonban előtte elvégezzük a bélyegzők, író- és színezőanyagok oldódási próbáját. Bőrkötések, könyvkötő vásznak eredményesebb fertőtlenítése céljából, a gomba, illetve baktériumos fertőzésekkel szemben, a papírrestaurálásban általánosan alkalmazott Preventol On Extra¹¹ (nátrium-ortofenil-fenolát) 0,5–1% alkoholos oldatát használjuk.

¹⁰ P. Holl Adrien: Penészfertőzött levéltári papírdokumentumok és fertőtlenítési technológiáik. *Papírpar*, LXIII. évf. 1–2. sz. Szerk. Pelbárt Jenő, 2019, Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület és a Magyar Papírmúzeumért Alapítvány, p. 29.

¹¹ <https://lanxess.com/en/Products-and-Brands/Products/p/PREVENTOL--ON-EXTRA> (2024. 02. 16.). Alkalmazásáról lásd Kastaly Beatrix: *Múzeumi gyűjtemények anyagait károsító mikroorganizmusok*.

15. kép. Penészes fal mellett tárolt iratok

Az egyedi, különösebb restaurálást nem igénylő savas dokumentumokat és köteteket a Bookkeeper savtalanító spray-vel¹² savtalanítjuk. A kezelés során a papír felületére 1,1 µm méretű, szilárd magnézium szemcséket juttattunk, melyek egy szállító folyadék (metoxi-nonafluor-bután) közvetítésével kerülnek a papír belsejébe. A magnézium-oxid feloldódik a papír víztartalmába, magnézium-hidroxid keletkezik, ami alkalmas a savak közömbösítésre.¹³

Tárolás, raktározás

A tisztítási, fertőtlenítési műveletek után a könyvek és iratok tárolása a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár új, Sepsiszentgyörgyi Gyűjtőlevéltárában történik. A levéltári iratokat savmentes papírból készült palliumokba, majd azokat szintén erre a célra készült savmentes dobozokba tettük, és Dexion fémpolcokon tároljuk (16. kép). A könyveket erre a célra készített könyvespolcokon helyeztük el (17. kép). Tárolásuk a szakmailag megengedett körülmények között történik: hőmérsékleti határérték 15–20 °C, RH: 44–55%, a megvilágítás 50 lux.

Hogyan előzhető meg a „fertőzés”, és gátolható meg a „járvány”? Budapest, 2010, Múzeumi Állományvédelmi Program. 2010, p. 58.; A Preventol On Extra alkoholos oldata jó eredménnyel alkalmazható penészes faanyagok fertőtlenítéséhez is. Lásd Darabos Edit: *Erősen károsodott történelmi bőrtárgyak konzerválási lehetőségei, különös tekintettel egyes restaurálási módszerek (párásítás) hatásának vizsgálatára*. Mestermunka, Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola, Budapest. 2022, p. 121., 135., 142.

¹² Forgalmazó: Ceiba, spol. s.r.o, Nanaská cesta 36. 94301 Sturovo (Párkány) Szlovák Köztársaság. <https://www.ceiba.hu/bookkeeper> (2024. 02. 16.).

¹³ P. Holl Adrien: Tömeges savtalanítás Budapest Főváros Levéltárában. *Levéltári Szemle*, 70. évf. 2. sz. Szerk. Kovács Eleonóra, Budapest, 2020. Magyar Nemzeti Levéltár–Magyar Levéltárosok Egyesülete–Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa, p. 45. A Bookkeeper-eljárást 1992-től használják a levéltári iratok, kötetek savtalanítására.

16. kép. Savmentes dobozokban tárolt levéltári iratok

17. kép. Konzervált könyvek tárolása szekrényekben

A felvételeket dr. Bernád Rita-Magdolna (1–5., 7., 12–13., 17.) és a szerző (6., 8–11., 14–16.) készítették.

IRODALOM

- BERNÁD Rita-Magdolna (2018): *A gyulafehérvári főegyházmegyei levéltár. Levéltárismertető*. Gyulafehérvár.
- BEÖTHYNÉ KOZOCSA Ildikó – KASTALY Beatrix – dr. VÁSÁRHELYI Tamás (1992): *Bevezetés a restaurálásba, a restaurálási dokumentáció. A papír, pergamen és bőr fertőtlenítése és száraz tisztítása. A könyv- és papírrestaurátor tanfolyam jegyzetei*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.
- COROI Artur (2023): A futásfalvi római katolikus egyházközség története. *Acta Siculica*. Szerk. Boér Máté, Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum, pp. 329–339.
- DARABOS Edit (2022): *Erősen károsodott történeti bőrtárgyak konzerválási lehetőségei, különös tekintettel egyes restaurálási módszerek (párásítás) hatásának vizsgálatára*. Mestermunka, Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola, Budapest. https://www.mke.hu/res/mestermunka_2022_darabos_edit.pdf (2024. 07. 11.).
- KASTALY Beatrix (2010): *Múzeumi gyűjtemények anyagainak károsító mikroorganizmusok. Hogyan előzhető meg a „fertőzés”, és gátolható meg a „járvány”?* Budapest, Múzeumi Állományvédelmi Program.
- KASTALY Beatrix (2000): *A papír savtalanítása és fehéritése*. A könyv- és papírrestaurátor tanfolyam jegyzetei, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.
- LESTYÁN Ferenc (2000): *Megszentelt kövek. A középkori erdélyi püspökség templomai I–II*. Kolozsvár, A Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség kiadása.
- ORBÁN Balázs (1868): *Székelyföld leírása*. Pest, Ráth Mór Bizománya.
- P. HOLL Adrien (2019): Penészfertőzött levéltári papírdokumentumok és fertőtlenítési technológiáik. *Papírpár*, LXIII. évf. 1–2. sz. Szerk. Pelbárt Jenő, Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület és a Magyar Papírmúzeumért Alapítvány, pp. 29–38.
- P. HOLL Adrien (2020): Tömeges savtalanítás Budapest Főváros Levéltárában. *Levéltári Szemle*, 70. évf. 2. sz. Szerk. Kovács Eleonóra, Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár–Magyar Levéltárosok Egyesülete–Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa, pp. 40–48.

Pál Péter

Levéltáros, restaurátor

Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár

Csikszeredai Gyűjtőlevéltára és Restaurátorműhelye

Csikszereda, Kájoni János u. 47. szám

Tel: +40-751-413-570

E-mail: pal_peter94@yahoo.com